

Самур

№ 15 (131) 2001-йисан 30-ноябрь

1992-йисан январдилаь акъатзава

Мас 1000 манат

АЗЕРБАЙЖАНДА

ЧІЕХИ МЯРЕКАТ

Алай йисан 21-ноябрдиз Бакуда Цийи Азербайжан Партиядин II съезд кыле фена. Ина партиядин цийи кылелай хягънавай седри, Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиева авур метлеблү рахунар мярекатдиз кватI ханвайбурун виридан рикйай хъана. Адан теклифдалди Милли Межлисдин уьзви - Илгъам Алиев партиядин седридин сад лагъай заместителвиле, парламентдин кыл Муртуз Алескеров, депутат Сирус Тебризли ва Министр Али Нагъиев заместителвиле хягъна. Гьакни седридин теклифдалди Али Агъмедов партиядин крар кылиз акъуддай секретарвиле, ММ-дин уьзвир Сиявуш Новрузов, Муьбариз Къурбанлы ва Багъар Мурадова секретардин заместителвиле хягъна.

Съезддал къабул авур къарарда 2003-йисуз кыле фена кланзавай сечкира цийи кылелай Гейдар Алиев президентвиле кандидат яз къалурун важиблү тирди къейд авунва.

907-ТУЪКІУЪР ХЪУВУН

Америкадин Садхъанвай Штатрин гьукуматди Азадвиле Куьмек Гунин Актиниз талукъ 907-туькІуър хъувун арадай акъудун патал гъазурвилер аквазва. Конгресди ва Векилрин Палатади къарардикай веревирдер авуна и кар кылиз акъудун патал разивал ганва.

Азербайжандин къецепатан крарин министр Вилаят Къулиева баян авурвал, и мукъвара, яни декабрдин сифте йикъара АСШ-дин президентди къарардихъ галаз алакьалу документдиз къул чІугуна кланзава.

ДИШЕГЪЛИЯР ПАТАЛ

И мукъвара республикадин Милли Межлисдин талукъ комиссиядин седридин заместитель Айдын Мирзезадеди малумат гайивал, дишегълийрин пенсиядин яш мадни вад йис артухарун мумкин я. Адан фикрдалди, талукъ министерстводи ганвай и теклифди кваллахзавай дишегълийриз куьмекда. Пенсиядин яш артухарайтIа абур са кыликай квалалахай алуддач.

Вилик фенвай уьлквейра дишегълийрин пенсиядин яш 65 я. Норвегияда лагъайтIа, абур 75 йиса аваз пенсиядиз экъечIава. Исятда чи республикада умуми асасрин бинедаллаз дишегълийривай 57, ксаривай 62 яшда пенсиядиз экъечIиз жеда.

ВАТАНДИЗ ЭЛКЪВЕЗВА

Виридуьньядин Къизилдин Хачдин жемиятди чи уьлкведин хайи чилер гадаруниз мажбур ханвай инсанар патал хайи хуьрериз хъфинин кар таъминардай программа туькІурнава. TACIS, ECNO тешкилатри, гьакни Япониядин, Норвегиядин ва Швециядин гьукуматри чара авунвай пулунин такъатралди кылиз акъудун фикирда къунвай и программа 1999-йисалай кардик ква. Ада хиве къунвай везифа алай вахтунда Сабирабад, Саатлы ва Билесувар района яшамиш жезвай Фуьзули райондин жемятрикай 170 хизан гъа и райондин Шуькуьрбейли хуьруьз куьчарун я. Икъван гагъди ина 167 квал цийи кылелай туькІуър хъувунва ва 150 хизан хайи хуьруьз куьч хъханва. Хуьруьвир патал эвез галачи кредитари чара авунва. 112 касди кылди, гъарада 1 агъзур доллар пул къачунва.

Ихътин проект Фуьзули райондин Алханлы хуьруьзни талукъарда. Иниз 140 хизан куьчарун фикирда къунва.

ФУНИКУЛЕРДИ КІВАЛАХДА

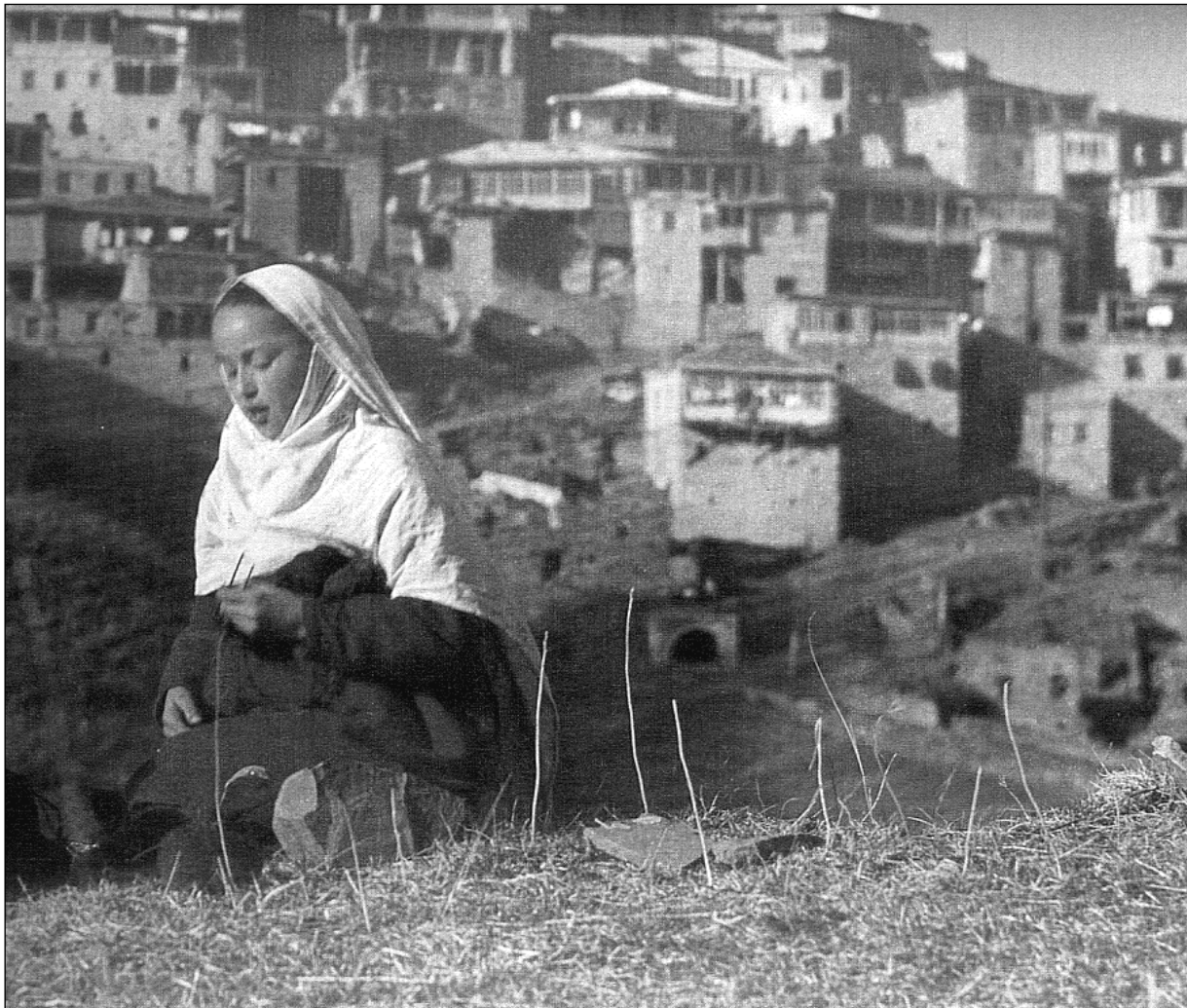
Бакувир, гьакни чи кылин шегъердин мугъманар фуникулердихъ цигел яз шумудни са йис я. Баку виридалайни къакъан ва иер чкадай сейр ийидай мумкинвал гузвай адан раklarар фадлай кевирнавай. Исятда мэр Гъажиба ла Абуталыбова гаф ганвайвал, са шумуд йикъалай фуникулердин раklarар агъалийрин чиниз ахъа хъжеда. Виликан йисара хъиз ада мадни инсанриз шадвал бахшда.

ЦІИЙИ ДЕТЕКТИВ

Чи уьлкведа виридалайни гзаф ише физвай ктабр Чингиз Абдуллаеван детективар акатзава. Ада вичин гъар са ктаб къвед-пуд вацран къене кхъизва. Авторди лугъузвайвал, ада са сятдин къене компьютердай 10 чар чапдай акъудзава.

Ч.Абдуллаеван ктабар сифте Москвада урус чIалал чапдай акъатзава, ахпа абур туьрк, гуржи, ингилис, азербайжан ва маса чIалариз элкьурзава. И мукъвара кхъирагдин мад са ктаб чапдай акъатнава. "Сатурндин хиве къунар" тIвар алай и детективни куьруь вахтунда гъиле рай-гъилериз фена.

ТАВАТ

ДАГЪУСТАНДА

МАДНИ СА ШУМУД АЛИМ

Лезги алимрин жерге къвердавай мадни къалин жезва. Са акъван чIехиди тушир СтIал Сулейман райондин Ичинрин хуьрай са-садан гуьгъуналлаз илимрин кве доктор акъатнава. Москвада Марат Гъажимурадова медицинадин рекъай, Саратовда Велихан Мирзеханова тарихдин рекъай докторвиле тIварар къачунва.

Дагъустандин Медицинадин Академиядин хамунинни венерический азарин кафедрада кваллахзавай Маратан 35 йис я. Адан гъвечи вахани ДГУ-да филологиядин рекъай аспирантурада кIелзава.

Велихан Мирзеханов Саратовдин университетдин тарихдин факультетдин декан я.

И мукъвара Ахъегъин Шагъмардановрин сихилдай тир Мурад Шагъмардановани 34 йиса аваз медицинадин илимрин докторвиле тIвар къачунва. Алай вахтунда ада Россиядин Гьукуматдин Медицинадин Университетда кваллахзава. Жегил алимдин илимдин 80 кваллах чапдай акъатнава. Са кваллах Америкадин Садхъанвай Штатра чап ханва.

ЦИКАЙ ДАРВАЛ ЖЕДАЧ

Дагъустандин чIехи шегъеррикай тир Дербентда хъвадай цин патахъай авай дарвал арадай акъудун патал шегъердин администрацияди къабулнавай серенжемар ара датIана кылиз акъудзава. Алай йисуз шегъерда артезиандин са шумуд къуй эгъуьнна кардик кутунва. Гьакни Самур-Дербент къаналдал кваллахар йигинарзава.

Эхиримжи вахтара кыле тухванвай крарин нетижа яз исятда анжах Къайтагъ-Дербент къаналдай шегъердиз суткада 5 агъзур кубметр хъвадай яд къеззва. Самур-Дербент гунгарди шегъердин хъва-

дай циз авай игътияжар тамамвилелди арадай акъудай мумкинвал гуда.

КЪАЙГЪУ КЪАЛУРДА

Дербент шегъердин администрациядин кыл Феликс Къазиагъмедов Францияда карчивилин сеферда хъайидалай гуьгъуьниз Дербентдин тIвар къецепатан уьлквейра мадни машгъур ханва.

Франциядин меркез тир Парижда ва маса шегъерра тIвар-ван авай инсанрихъ, карчи инсанрихъ, ЮНЕСКО-диз регъбервал гузвайбурухъ галаз суьгъбетар кыле тухвай Ф.Къазиагъмедова, абурун фикир къадим Дербентдин тарихдин ивиррал ва шегъердин экономика вилик тухун патал кыле тухузвай крарал желбнай. Ада Дербент ЮНЕСКО-ди хуьзвай шегъерин сиягъдик кутунин месэлани къарагъарнай. И суьгъбетрин нетижа яз Дербент ЮНЕСКО-дин къаюм-вилик кваз ина Къафкъаздин халкъарин культура хуьнин месэлайриз талукъ са бязи важиблү крар кылиз акъудун къетнава.

ПУД РАЙОН ПАТАЛ

Эхиримжи йисара Кыблепатан Дагъустандин районра цийи эцигунрин къадар мадни артух жезва. Ина гьакни гзаф абадвилер кыле физва.

Агъалийрин игътияжар фикирда къуна герек тир кваллахар кыле тухузва. Мисал яз Къурагъа цийиз кардик кутунвай подстанция къалуриз жеда. 6300 киловатдин гужлувал авай трансформатор алай и подстанцияди Кыблепатан Дагъустандин дагълух пуд район энергиядалди таъминарда. Ида гьакни электро-сетра квахъзавай энергиядин къадар тIимиларда.

Цийи подстанция "Дагъэнерго" ОАО-дин харжидалди эцигнавайди я. Им алай йисуз Дагъустанда кардик кутунвай пуд лагъай гужлү подстанция я.

НОВОСТИ

ШУМИХА

ПРОФЕССОР ОТМЕНИЛ ВСЕМИРНУЮ КАТАСТРОФУ

Датский профессор Бьерн Ломборг не согласен с теми, кто поднимает шум по поводу того, что всех нас в скором времени ждет экологическая катастрофа. Лесные массивы в мире не сокращаются. Ведь наносящих вред деревьям кислотных дождей выпадает все меньше. Из 30 миллионов существующих в природе видов за год исчезает всего 2 тысячи, а не 40, как уверяют экологи. Человечеству не угрожает голод. По сравнению с 70-ми годами мы потребляем все больше калорий. Перенаселение нашей планеты тоже не грозит. Согласно последней переписи, рост населения замедляется. Потепление климата также минимальное. Так что если верить профессору Ломборгу, нам ничего другого не остается, как только наслаждаться жизнью.

ФЕСТИВАЛЬ

В МОСКВЕ СОБЕРУТСЯ ЦЫГАНЕ СО ВСЕГО МИРА

С 21 по 28 января 2002 года в Москве пройдет фестиваль "Цыганское подворье". Ожидаются музыканты из Испании, Индии, США, Чехии, Египта, Греции и еще многих стран. Открытие планируется в ГКЗ "РОССИЯ", после чего в Чешском и Венгерском культурных центрах пройдут выставки живописи и народных промыслов. Но самое главное в акции - знакомство с новым музыкальным жанром, к которому в свое время пытался найти ключ покойный певец Шандор. Название его - цыганский соул, в котором сочетается современное цыганское пение с латиноамериканскими ритмами. Немало песен будет исполнено и на русском языке.

ТЕРРОР

САМОЛЕТЫ БУДУТ СБИВАТЬ НАД ЭЙФЕЛЕВОЙ БАШНЕЙ

Уже несколько пассажирских самолетов были взяты на прицел высланными на перехват истребителями, заподозрившими, что машины захвачены террористами - камикадзе. Вылетевший из испанской Малаги "боинг" с британскими туристами перехватил французский истребитель "мираж" из-за того, что при пересечении французской границы временно потерялась радиосвязь с диспетчером.

Перепуганные пассажиры видели, как истребитель приблизился и сопровождает "боинг". Многие испугались, что их самолет будет сбит без предупреждения.

Французы сейчас боятся, что террористы исполнят свою давнюю мечту и лишат Париж его главной достопримечательности - врежут на самолете в Эйфелеву башню.

Сейчас летчики гражданских авиалиний больше всего боятся, что у них откажет связь, что автоматически сделает их "боинги" мишенями для истребителей.

ЧУДО

МАЗИНИ ПРИНОСИТ СТИХИЙНЫЕ БЕДСТВИЯ

Один из самых популярных певцов Италии - Марко Мазини вынужден прервать свою карьеру. Соотечественники бойкотируют его концерты и шарахаются от него как от чумы. Дело в том, что суеверные итальянцы считают, что певец приносит несчастья. На города, где он гастролировал, непременно обрушивались стихийные бедствия - наводнения, землетрясения или разрушительные шквальные ветры.

ЖИЗНЬ

"СТАРИКУ" ХЕМИНГУЭЯ - 104 ГОДА

Исполнилось 104 года кубинцу Грегорио Фуэтесу - рыбаку, который стал прототипом главного героя повести Эрнеста Хемингуэя "Старик и море". С 1939 года и почти до конца своих дней Хемингуэй прожил на Кубе, где познанился с Фуэтесом и сделал его капитаном своей яхты. "Старик" и сегодня живет на Кубе на берегу океана и продолжает рыбачить. Любопытно, что, несмотря на увлечение кубинскими сигаретами, выглядит Грегорио почти так же, как во времена Хемингуэя - полвека назад. И остается по-прежнему бодрым и жизнерадостным.

"СУВАР"У 5 ЛЕТ

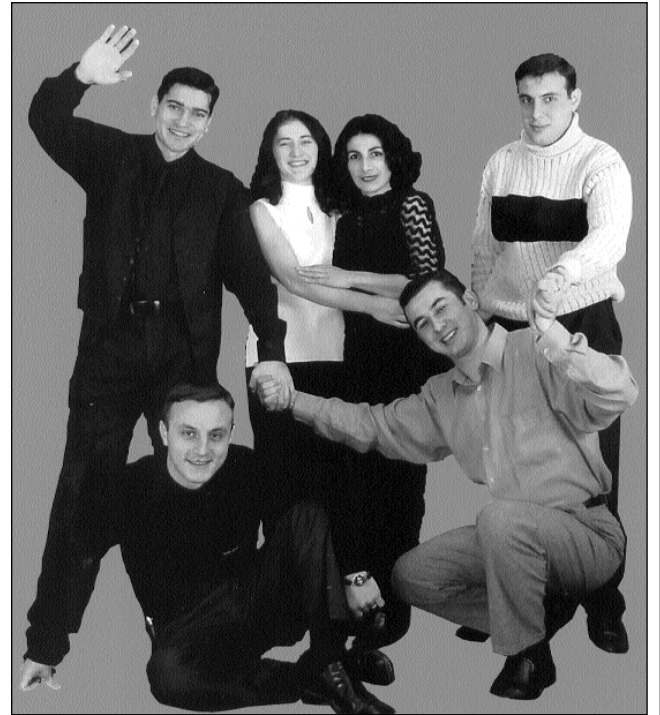
Лезгинскому вокально-инструментальному ансамблю "Сувар" исполнилось 5 лет. Летом 1997 года в Театре Юного зрителя города Баку состоялся первый концерт ансамбля. Это был неповторимый вечер с лезгинским калоритом. Исполнители не уставали удивлять зрителей. Зал был в восторге от непосредственности и непринужденности ведения концерта. Четкий, интересный сценарий написанный на красивом лезгинском и азербайджанском языках надолго запомнился всем. С тех пор концерты "Сувар"а, где бы они не проводились, проходят с аншлагом. Зрители полюбили этот замечательный ансамбль. Ведь "Сувар" всегда дарит праздничное настроение своим зрителям.

Основной репертуар ансамбля состоит из старинных лезгинских песен. Зрителям понравились в его исполнении такие песни, как "Магьи дилбер чан", "Перизада", "Суна чан", "Хьипи пешер авадариз", "Даглар", "Загьадурзагьа", "Лезгид руш", "Дарман", "Пейкер баха", "Силибирдин цук", "Шуьше кьелем", "Варз алай йифиз" и десятки других.

Конечно же, особое место в репертуаре ансамбля занимают песни Седагет Керимовой. Это и живые, ритмичные и лирические песни. Публика успела полюбить ее песни "Яргунат", "Шамиль" "Баку", "Самур"дин вац", "Канда лугьуз", "Даллай лагьана" и другие.

Сейчас ансамбль состоит исключительно из молодежи. Кларнетист Заур Мусаев является студентом Музыкальной Академии имени У.Гаджибекова. Гармонист Афган Джамалудинов учится в Институте Искусств. Его брат, синтезаторщик Чингиз Джамалудинов, студент Музыкального Училища имени А.Зейналлы. Нагарист Габиль Керимов уже год как сотрудничает с ансамблем.

Исполнитель и ведущий, Руслан выпускник Политехнического Института. Он готовится поступать в Музыкальную Академию. Роза Гаджимурадова студентка филологического факультета Бакинского филиала ДГУ. Джамия Залова готовится поступать в Музыкальное училище. Решад Ибрагимов является студентом Музыкальной Академии. Самый юный исполнитель ансамбля Эльвин Балагардашов учится в музыкальной гимназии.

Всех членов ансамбля объединяет большая любовь к родной музыке. Они полны желания восстановить и преобразить забытые старинные песни и танцы. Они также создают, оранжеруют новые мелодии. Музыканты "Сувар"а - это творческие люди, любящие работать во имя искусства.

Итак, 23 декабря состоится праздничный концерт "Сувар"а. Это будет неповторимый вечер с интересным сценарием, живым исполнением лезгинских песен и танцев, контактом со зрителями, выявлением талантов. Кроме того, состоится презентация первого музыкального альбома "Сувар"а.

Габиль БАБАЕВ,
студент IV курса
факультета журналистики БГУ.

ЭТО ИНТЕРЕСНО

ВОДКА СТАЛА ПОЛЕЗНА ДЛЯ ЗДОРОВЬЯ

Американец Дункан Холлидей сумел воплотить мечту всех пьяниц и алкоголиков, когда-либо живших на нашей грешной планете. Он изобрел полезную для здоровья водку. По заключениям экспертов, созданный Холлидеем напиток обладает всеми питательными свойствами материнского грудного молока и оказывает на организм человека исключительно благотворное воздействие. Секрет его в том, что свою "белую водку" изобретатель гонит не из обычного сахара, а из молочного.

13-ти ЛЕТНЯЯ ДЕВОЧКА ГРАБИЛА ВСЕ ПОДРЯД

В американском штате Индиана специальный отряд полиции по борьбе с ограблениями банков задержал 13-ти летнюю девочку.

Ее арестовали, когда она, вооружившись пистолетом, пыталась ограбить банк. За несколько дней до того девочка, которая числилась в полицейском списке пропавших детей, таким же образом ограбила бензозаправку и магазин одежды. Тем не менее юная грабительница, похоже, отдается легким испугам - суд по делам несовершеннолетних не может осудить ее, так как в законодательстве для малолетних не предусмотрены такого рода преступления.

- Мы, конечно, встречали молодых грабителей, но таких - никогда, - заявил представитель местной полиции.

ГЕРИНГ ПРИЗНАЛСЯ

В 1945 году - после одного из заседаний Нюрнбергского процесса журналистам позволили задать вопросы подсудимым. Герман Геринг заявил, что он никогда не был сторонником агрессивной войны и заботился лишь об оборонительных мероприятиях. Он признал, что создал в Германии концлагеря, но лишь "для перевоспитания политических противников" и не имел ни малейшего представления о том, что там делается.

ШПИОНАЖ

В 1950 году в США перед судом предстал американский химик Гарри Голд. Он передал СССР сверх-

секретную информацию по американской атомной программе, в том числе чертежи плутониевой бомбы, за что был награжден орденом Красной звезды. В 1946 году советская сторона из-за нарушения Голдом правил конспирации отказалась от его услуг; в мае 1950 года ФБР вычислило Голда и арестовало его. Голд во всем признался и "сдал" бывших "коллег" - в том числе и супругов Розенбергов, был приговорен к 30-ти годам тюремного заключения, но вышел на свободу досрочно, в 1965 году.

МАШИНЫ ТОЖЕ БОЛЕЮТ

По словам вирусолога Майкла Стэтберга, очень часто автомобили, даже новенькие, просто не хотят ездить. "Вы обратили внимание, как быстро машина, не исчерпав своего ресурса, приходит в негодность? Слово какой-то вирус разрушает "стального коня", - задает он риторический вопрос автовладельцам. Губительные последствия автоболезни врач сравнивает с влиянием СПИДа на иммунную систему человека. А определить, поражена ли ваша машина вирусом, можно по следующим признакам: трудности с заведением; посторонние звуки, не связанные с работой автомобиля; мотор плохо заводится даже после того, как он прогреет; без причин загораются сигнальные лампочки; плохо работает или неожиданно выключается кондиционер. Для излечения доктор рекомендует обращаться к механику, а чтобы избежать заражения, советует не мыть машину в сервисе, тщательно протирать наконечник бензозаправочного шланга на автозаправках и парковать автомобиль подальше от других, если знаете, что у них проблемы с мотором.

ЗУБЫ БУДЕМ ЛЕЧИТЬ БЕЗ БОРМАШИНЫ

Американские ученые изобрели субстанцию, которая будет заполнять дупла в зубах человека без помощи бор-машин. Кроме борьбы с пресловутым кариесом, новое чудосредство предназначено для нейтрализации кислот, которые образуются в полости рта.

Əlimirzə müəllimlə ilk tanışlığım maraqlı olub. 1968-ci ildə Kəlbəcər Rajon Xalq Maarif Şöbəsinin müdiri vəzifəsinə tə'jin olunmuşdum. Hər il avqust ayında maarif işçilərinin respublika konfransı keçirilirdi. İlk dəfə idi ki, belə iclasda iştirak edirdim. Bir iki dəfə söz istədim, xahişimə məhəl qojulmadı.

Mərkəzi Komitədə elm və təhsil şöbəsinə işləyən Əlimirzə Əhmədov bizim konfransın idarə hej'ətində əjləşmişdi. Çıxış üçün mənə söz verilməsi üçün bir qejd jazıb ona göndərdim. Mənə dərhal söz verdilər. O dövrdə Kəlbəcər rayonunda maarif işi dözülməz vəziyyətdə idi. Mən kəskin tənqidi bir çıxış etdim, təkliflər irəli sürdüm.

Konfransı Əlimirzə müəllim jekunlaşdırdı. O, çıxışının üzərində çox dajandı. Dediklərimin haqlı olduğuna şərik çıxdı. Konfransdan sonra maarif naziri Mehdi Mehdiyə, Əlimirzə Əhmədovla birlikdə məni qəbul etdi. Mənə kömək edəcəklərini və'd etdilər.

Birinci il 10 kənddə məktəb binası tikintisinə başlandı. Maarif Nazirliyində Əlimirzə müəllim məndən soruşdu: - Kəndlərdə məktəb binalarını nə jolla tikməyə başlamısınız? Ona cavabım belə oldu: - Ağsaqqallarla, cavanlarla söhbətlər apardıq. Dedik ki, məktəb binası tikintisinə kömək etsələr, biz onları məktəblərdə təsərrüfat müdiri, pioner baş dəstə rəhbəri, kitabxanaçı, xadimə və başqa vəzifələrə tə'jin edə bilərik. Sözümlərimizin doğruluğuna inanmaq üçün indidən sizinlə müqavilə də bağlamağa hazırıq. Bu təşəbbüs müsbət nəticə verdi və rajonda jayıldı. On kənddə belə müqavilələr bağlandı. Çətinliklə də olsa, tikinti materialları əldə etdik.

Bu tədbirlərimizi nazir də, Əlimirzə müəllim də jüksək qijmətləndirdilər.

Maarif Nazirliyinin kollegija iclaslarının çoxunda Əlimirzə müəllim iştirak edirdi. Maarif şöbə müdirələrini də bu iclaslara də'vət edirdilər. Şər qüvvələr Kəlbəcər maarifində olan tərəqqini görüb işləri pozmağa cəhd edir, imzasız ərizələr jazırdılar. Joxlamaja gələnələr jazılanların iftira və böhtan olduğunu jəqin edib geri qajırdırdılar.

Əlimirzə müəllim bu joxlamalardan xəbər tutdu və göstəriş verdi ki, Kəlbəcər maarifi haqqında jazılan heç bir imzasız ərizə bundan sonra joxlanılmasın. O, nazirliyin kollegija iclasında dedi: - Kəlbəcər maarifinin qabaqcıllar sırasına çıxması inkaredilməz həqi qətdir. İmzasız ərizələr əsa-

sında göndərilən joxlamalar maarif işçilərinin vaxtını alır, onları əsas işdən ajırır. Bununla da maarif işinə kömək etmək əvəzinə, mane oluruq. Əgər ərizə jazanlar dürüst adamlarırsa, qoj imzalarını açıq jazsınlar.

Bundan sonra elə bil ki, qurbağa gölünə daş atıldı. İmzasız məktubların arası kəsildi. Əlimirzə müəllimin bu xejirxahlığının doğrudan da işimizə böjök köməji oldu, mənasız joxlamalara son qojuldu.

Bir dəfə Bakıda Əlimirzə Əhmədovun janına getdim. Ona dedim ki, Kəlbəcərdə dörd mindən artıq bitki jetişir. Bunlardan iki jüzdən çoxu

qəmləri dəqiqləşdirmək lazımdır. Mənə təxminən belə suallar verdi: - Bu il öz qüvvənlə neçə məktəb binası istifadəyə verə biləcəksiniz? - Siz 1968-ci ildə maarif müdiri tə'jin olunandan bəri ictimai jolla neçə sinif otağı tikib istifadəyə vermisiniz? Və sair.

Bir neçə gündən sonra nazir Mehdi müəllim də mənə zəng çalıb təxminən Əlimirzə müəllimin soruşduqlarını xəbər aldı. İşimizdə müvəffəqijetlər arzuladı.

Bu iki nəfərin belə sorğusunun səbəbi mənə qaranlıq qaldı. Lakin işimizə olan bu marağı böjök qajığıkeşlik hesab etdim.

Əlimirzə müəllimin haqq-ədələt tərəfdarı olması, xalq maarifinə təmənnasız qajığı, görülen jaxşı işləri vicdanla qijmətləndirməsi təkcə mənim jox, bütün maarif işçilərinin diqqətini cəlb edirdi və respublikada ona dərin rəğbət jaraırdı.

Xejli vaxt idi ki, Əlimirzə müəllim Azərbaycan maarif nazirinin müavini işləjirdi. Mən də Kəlbəcər tarix-dijarsünaşlıq muzejinin direktoru idim. Bilirdim ki, məktəblərimizin laboratorijalarına mineral daşlar Rusijadan alınır. Azərbaycanın mineral daşlarını məktəb müəllimləri və şagirdləri pis tanıjırdılar və ja heç tanıjırdılar. Mən Əlimirzə müəllimin

O, xüsusi iclas çağırıldı. Nazirliyin təchizat idarəsinin müdirinin, bir neçə məktəb direktorunun və müəllimlərin iştirakı ilə içərisində mineral daşlar olan qutuları nəzərdən keçirdilər. Burada hər bir qutunun qijmətinə müəjjənleşdirmək üçün komissija jaradıldı. On min belə qutunun alınması qərara alındı.

Kəlbəcərə qajıdıb fəalijjətə başladıq.

Artıq bu vaxt "qondarma Dağlıq Qarabağ problemi" ortaja atılmışdı, erməni qəsbkarları torpaqlarımızı işğal etməyə başlamışdılar. Mən SSRİ Maarif, Ali Məktəb, Elmi İdarə Həmkarlar İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin üzvü idim. Moskva ja plenuma çağırılmışdım. Bakija qajıdanda Əlimirzə müəllimi jerində görmədim.

Ağır qaçqınlıq günlərimdə də Əlimirzə müəllimlə əlaqəni üzmədim. Vaxtaşırı biri-biri mizdən hal-əhval tutduq. Eşidəndə ki, Respublika "Təhsil muzeji"nin direktorluğunu indi ona həvalə ediblər, janına getdim. Məni işçilərinə təqdim etdi. Onlara mənim haqqımda geniş söhbət açdı. İmkan vermədi ki, onun xejirxahlığından, qajığıkeşliyindən danışıq.

Mən əziz dost, səmimi insan, pak vicdanlı bir şəxsijjət olan Əlimirzə müəllim haqqında qalın bir kitab jaza bilərəm.

Diləjim budur ki, Əlimirzə xasiijjəti hamija nəsiib olsun, insanlar onun kimi qajığıkeş, nəciib olsun, hamı ona bənzəjib dərdlərə təbib olsun, qəlb-lərə həbib olsun.

Arzum bax, belədir ki, hamı bənzəsin ona, vətənə sevgisindən qəlbində qursun xana, dostluqda onun kimi güdməsin bir təmənnə, xalqa xidmət etməji ömrünə sansın mə'na, onun kimi minnətdən hər vaxt edə imtina.

Əlimirzə müəllim haqqında deməjə sözümlə bitib-tükənməz olsa da, jazımı belə bir arzu ilə başa çatdırıram:

Arzum budur jaşı jetəndə jüzə, Qəlbə gülzar ola Əlimirzənin. Jüz əllidə əli əsasız gəzə, Qışı bahar ola Əlimirzənin.

Həmişə ejləjə Vətənə xidmət, Qazanıb, jənə də qazana hörmət.

Tələ xoş gün edə ömrünə qis-mət, Ruhu kübar ola Əlimirzənin.

Qəlbinin paklığı - haqqın vergisi, Ürəklərdə açıb dostluq sərgisi. Gündən-günə arta xalqa sevgisi, Adı şüar ola Əlimirzənin.

Ona el rəğbəti dərin, dərini, Şamil, qədrini bil o mö'təbərini. Paslanmış qifila bənzər qəlb-lərin, Əzmi açar ola Əlimirzənin.

Şamil ƏSGƏROV
filologija elmləri namizədi,
jaziçi

TÜKƏNMƏZ XATİRƏLƏR

dərman bitkisidir. Biz məktəblilərin köməji ilə dərman bitkilərini toplayıb qurutmağa başlamışıq. Bu jolla məktəblər xejli qazanc əldə edə bilər və onların maddi bazası əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmlənər. Amma satmağa jer tapmadığımız görə bu işi dajandırmamağa məcbur olmuşuq.

Əlimirzə müəllim məni çox diqqətlə dinlədi. Kəlbəcərdə bitən dərman bitkilərinin adlarını məndən soruşdu. Mən jüzə jaxın dərman bitkisinin adını dejəndə gülümsədi. Sonra "Azərıttifaq"ın sədr müavini zəng vurdu. Məsələni ona ətraflı danışıdı və məni onun janına göndərdi. Sövdamız baş tutdu. Elə oradaca müqavilə bağlandıq.

Rajona qajıdıb işə başladıq. Beləliklə Əlimirzə müəllimin qajığıkeşliji və bilavasitə köməji ilə məktəblərimiz dərman bitkiləri satışından böjök qazanc əldə etdilər. Bax, Əlimirzə müəllim sözlə jox, konkret işlə bizə belə kömək edirdi.

1976-cı ilin ortaları idi. Mərkəzi Komitədən Əlimirzə müəllim mənə zəng çaldı. Hal-əhvaldan sonra o, bildirdi ki, əlimizdə olan bəzi rə-

Aradan xejli vaxt ötdü. Azərbaycan KP MK-nın, Azərbaycan Ali Soveti və Nazirlər Sovetinin belə bir qərarını radiodan eşitdik və qəzetlərdən oxuduq: - Maarif işindəki müvəffəqijjətlərinə görə Respublikanın ən jüksək keçici Qırmızı Bajrağı Kəlbəcər rayonuna verilsin.

Mehdi müəllimin və Əlimirzə müəllimin sorğularının səbəbi bu qərardan sonra mənə məlum oldu. 1977-ci ildə də bu bajrağı biz aldıq.

Bajrağın rajonda təntənəli təqdimatı mərasimində işimizdəki nöqsanlardan danışıdım, çıxışım həddindən artıq tənqidi oldu. Sən demə bunu Əlimirzə müəllimə danışıblar. Bir neçə gündən sonra o, mənə zəng vurdu və gülə-gülə dedi: - Şamilsən ki, Şamilsən. Bajrağın təntənəli təqdimatı mərasimində də özünü tənqid ruhunda çıxış etmişən. Əslində belə jaxşıdır.

1977-ci ildə də jüksək keçici Qırmızı Bajraq bizə verildikdə Əlimirzə müəllim zəng vurub təbrik etdi və jənə də gülə-gülə dedi: - Şamil, tənqidi çıxışlar öz bəhrəsini verdi. Bajrağı siz aldınız.

Janına gedib bu məsələni ona danışıdım. Bildirdim ki, təkcə Kəlbəcər dağlarında olan mineral daşların nümunələrini muzejə toplamışıq. Muzejimiz bu mineralların 56 növünü toplayıb səliqəli qutularda jələşdirə bilər. Azı on min belə qutu hazırlaja bilərik. Əgər maarif nazirliji bu qutuları məktəblər üçün əlsa, biz onları Rusijadan respublikamıza gətirilənlərə nisbətən daha ucuz qijmətə satardıq.

Bu təklifim Əlimirzə müəllimin dərin marağına səbəb oldu. Mən 56 mineral daşın adlarını jazıb ona verdim. Məsələti belə oldu ki, düzəldəcəjimiz qutuların nümunəsini hazırlayıb gətirim. O, bu təşəbbüsümə görə mənə təşəkkür etdi, məsələnin vaciblijini nəzərə çarpdırdı.

Əlimirzə müəllimin məsələjə belə müsbət janaşması mənə qol-qanad verdi. Böjök inamla və həvəslə işə başladım.

Səliqə-sahmanlı olan bu qutuların dördünü Kəlbəcərdən maarif nazirlijinə - Əlimirzə müəllimə vermək üçün Bakija gətirdim.

ТІАЛАБУН

Играми “Самур”! И мукъвара зун Бакуда са лезги мехъерик квай. Авайвал лугъун хьи, им тахъана аз эхиримжи йисара ихътин халисан лезги мехъер акурди туш. И мярекат ресторанда “Сувар” ансамблди кьиле тухузвай. Чи халкъдин манийрайни кьубдин макъамрикай тукъубурнавай программа гзаф маракълуди тир. Руьгъ ацлана зи и мехъерик. Лезги деминик квайди хъиз хъанай аз зун. Тухдалди кьубли авуна, манийрихъни яб акална за. Инге, аз виридалайни эсер авур макъам свас межлисдиз гъайила ва межлисдай тухвайла ягъизвай гъава хъана. Жуван аялвални жегъилвал рикел хтана шел акатна захъ. Са береда и макъам тийижир касни авачир. Зазни, зи стхайризни, зи дустаризни сусар гъа гвавадал илигна гъайиди я. 30 йис къван тир аз а гъава ван текъез. Адаз “Свас тухудай макъам” лугъуда.

Лезги халкъдин къадим гъавар чандал хъизвай “Сувар” ансамблдин коллективдиз риклин сидкъидай чухсагул къеззва. Мумкин ятла, а гъавадин нотар газетда гун тІалабзава за квесвай. Заз чиз и кар шегъерра ва хуьрера авай чи макъамчийринни рикляй жада.

Абдуселим АБУМУЪСЛУЪМАН ХВА,
Агъдаш шегъердин эгъли.

СВАС ТУХУДАЙ МАКЪАМ

Я БАХТАВАР ЦЕХУЪЛРИН МУЪГЪ

Самбурдин вац! алахъналда,
Цехуъларин векъерихъди.
Яргъаравай зи клани яр,
Вил гала ви рекъерихъди.

Къачел алай исин гуьлубт,
Нехиш ми хъи зар хътинд я.
Цехуъларин булахдаллай,
Зи яр цуьквед тар хътинд я.

Заз Цехуълрай пай ракъурай,
Рушан лацу гъилериз къий.
Ви дидардихъ вил гала зи,
А ви чулав вилериз къий.

Къацу багъда лацу балклан,
Къенер къуна зурзурарда.
Цехуъларин иер тават,
Вучиз на зун алцурарда?

Я бахтавар Цехуълрин муьгъ,
Ана даим гур базар я.
Вун эллерин члалахъ жемир,
Абур къуру авазар я.

Къватлайди:
Элза МУРАДАГЪАЕВА

Алай йисан 25-октябрь ва 15-ноябрьдин тилитра “Самур” газетдиз Муьзеффер Меликмамедован “Гафар члалан девлет я” кьил алаз акъатай макъала клелайла за хайи члалан верцивални деринвал мад гъилера къатлун хъувуна. Макъалада къарагъарнавай месэляяр гзаф метлеблу ва важиблур я. Са гафни авачиз, гъар са халкъ амайбурулай тафаватлу ийизвай къилин лишан адан милли члал я. Члал халкъдин тарихдин, адан медениятдин, вилик финин гуьзгъу я. Члал халкъдин халкъ хъиз, миллетдин миллет хъиз виридалайни къиметлу шейэрикой, адан виридалайни чехи девлетрикой сад я. Гъавилай члал ми хъиз хуьн, ам вилик тухун чи буржи я.

Гафар члалан девлет я, члал халкъдин девлет я, халкъ лагъайтла, чун я. Лезги халкъ вичихъ агъзур йисарин тарих авай кь а д и м халкъарикай сад я. Икьван яргъал девиррин къатарай чи бубайри хайи члал хвена чал агакъарна. Бес чна вучзава? XX виш йисан къене лезги члал са къадар вилик тухванатлани, гуьгъуьнай ам са бязи “цийивилерин” къурбанд авуна.

Гужуналди члал “девлетлу” авун, са игътияжни авачиз патан, лезги члалав къан тийидай элементар кардик кутан виже къведай къвалах туш эхир. И элементар лезги литературний члалан вири категорияра чал гъалтзава. Фонетикада идаз мисал яз чи члалаз патан члаларай атай гафара ишлемишзавай /о/, /ы/ хътин сесер къалуриз жада, морфологияда им лезги члалан вичин морфемайрин чкадал вичикай менфят къачузвай -ый ва масабур. Ихътин мисалар чал члалан амай категориярани (иллаки лексикада) гъалтзава. Гъайиф хьи, члала кьиле фенвай са бязи ахътин процессриз лайихлу къимет гана дуьзгъун рехъ къалурдай ксар тїмил ава. М.Меликмамедован макъала и кардиз ашкара субут я.

Макъала клелдайла инсан кьве жуьредин хиялри тухуда. Шадвиллин ва гъайифдин хиялри. Рикл шадар - дай кар ам я хьи, кьериз-царуз хъайитлани, хайи члалан къайгъуда авай, адак рикл кузвай инсанар чи арада амазма. Гъайиф къведай кар ам я хьи, и рекъий чпихъ алакьунар авай са бязи ксар кисна акъвазнава.

Садбур, вучиз ятлани регъят рекъерихъ гелкъезва. Чунни четин рекъерин терефдар туш, дуьзгъун рекъерин терефдар я. Эхиримжиди патал са кьис азият, зегъмет члугван герекзава. Макъала клелзавайда къатлунзава хьи, гъакъикъатдани са бязи ксар патал члалаз хас, гъар са лезгидиз мецел гъиз регъят, адан ягуз хуш тир хайи гафар кваз такъуна, члалан хазинадин деринрай ми хьи, жуван гафар жагъур тавуна, гъил яргъи авуна хъиз а паталлайдан члала авай гаф къачун са ади

фографиядин гафарган аватла, къелемэгълийри абурукай акатайвал менфят къачун дуьз яни?

Гъайиф хьи, литературний члалан нормаяр члурзавай бязи ксар халкъдин арада чпихъ нуфуз авай инсанар я. Эгер са гаф кхъирагди ва алимди гагъ сакла, гагъ масакла кхъизватла (гъатта гъа са текстинин къене!) члалакай менфят къачузвай амай инсанри вуч авурай? Мектебра тарсар гузвай муаллимарни, чпиз аялди гаф кхъидай къайдадин гъакъиндай суал гайила кьве риклин хъана амукъзава.

Макъалада топонимрихъ галаз алакьалу яз къарагъарнавай месэляри маракълур я. Са бязи алимри гъакъикъатдани топонимриз чпиз чидайвал (дуьз хуьнтахъун фикирда къун тавуна) баянар гузва. Им эсиллагъ дуьз кар туш. Топонимар чпин къене халкъдин тарих хвенвай гъакъикъат я. И гъа

ВАН АВУНА

ЧАЛ ХАЛКЪДИН ДЕВЛЕТ Я

кьикъат дуьзгъун да каз гъавурда акьун патал, члал девиррин къатарай чи бубайри хайи члал хвена чал агакъарна.

кардал элкьвенва. Им регъят я. Гъа ик авурдалай гуьгъуьниз “лезги члал кесибди я” лугъузвайбуруз гихътин къимет гун?

Маса члаларай къачунвай гафар вири члалара авайди я. Им виридаз малум я. Амма а гафар члалаз тлэбии рекъералди атана кланзавайди я, акатайвал ва.

Рикл тардай мадни са кар. Малум тир ва тушир себебралди са бязи инсанар хайи ва маса члаларин гафариз мана-метлеб, абурун этимология кваз такъуна (фантазиядай аслу я жал?) баянар гуз алахъзава. Гъавилай ихътин ксариз жаваб гузвай М.Меликмамедован макъалади аз рикливай эсерзава. Ихътин макъалаяр мадни гзаф хъунухъ герек я.

Къенин йикъан гзаф азарлу месэлярикой садал макъалади чи фикир желбзава. Са члалаз, нагагъ адахъ вичин вири а члал рахазвай бур патал мажбур тир литературдин члалан къайдаяр, вичин ор

халкъ рахазвай члал хъсандиз чир тавунмаз, (гъатта вичин твар тир чкада тахъанмаз!) баянламишун тарих къалп авун лагъай члал я. Макъалада чпин тварар къунвай алимрин гафарихъ, фикиррихъ галаз рази хъайи инсанди акл фагъумда хьи, гуя лезгийри чпин хуьрерал, шегъеррал, вацларал ва амай географиядин чкайрал тварар эцигун патал патан халкъарин векилриз теклиф ганай къван. Им халкъдал чпин къалп фикирар гужуналди илитлунни я, гуьрметсузвални. Эхирда жуван ватангълийриз, иллаки къелем гъиле авай ксариз лугъуз кланзава: и макъала мад гъилера клела, мад гъилера фагъум хъия, хайи члал халисан лезгиди хъиз, кьегъалвилелди хуьз ва вилик тухуз алахъа.

Мурад БАЛАМЕТОВ,
Дагъустандин Гьукъуматдин
Университетдин IV курсунин
студент.

КЪУБД МИЛЛИАРДДИВ АГАКЪДА

И мукъвара ООН-дин талукъ фондуну малумат гайивал, эхиримжи 50 йисуз дуьньяда агъалийрин сан къведра артух хъанва. Виликай къеззмай 50 йисуз абурун сан мадни артух жервал я.

Исятда дуьньядал 6,1 миллиард инсан яшамаш жезва. 2050-йисуз и рекъем 9,3 миллиарддив агакъда. XXI виш йисан юкъварилай кьил кутуна дуьньядин агъалийрин 90% вилик физвай уьлквейрин, гъаданни чехи пай Африкадин уьлквейрин паюниз аватда. Дуьньядин виридалайни кесиб 49 уьлкведа агъалийрин сан виликай къеззмай 50 йисан къене пудра артух жада. Чпин экономика вилик фенвай Европадин уьлквейра ва Японияда агъалийрин сан къвердавай тїмил хъунухъ мумкин я.

ЧЕШНЕ КЪАЧУЗВА

Дагъустандин Ахцегъ райондин Цуругърин хуьруьн агъалийри аялриз цийи мектеб эцигун патал кьиле тухвай мелерикай гила вири риклин шадвилелди рахазва. Виче 500 къван аялри клелзавай хуьруьн юкъван мектебди дарискъалвал ийизвай. 20 йис идалай вилик эцигиз башламишай цийи дараматни зуракI амай. Иеси авачирди хъиз, харападиз элкьвенвай зуракI дарамат а агъалийри мел авуна къвачел ахкъалдарна, адан цлар хкажна, кьил кевирна. Гъа икI алава яз 260 аялди клелдай халисан иер имарат арадал атана. И кардилаь маса хуьрерин агъалийрини чешне къачузва. Мектебар ва клубар аваданламишунин кар дебдал элкьезва.

Камал МЕГЪАМЕДОВ,
Дербент шегъер

ХЪУЪРУЪНАР

Хкетрални хуьруьнрал рикI алай инсанар гъар хуьре, гъар убуда ава. Кцлар райондин Яреунрин хуьре яшамаш жезвай Рашид Юркъулиевни гъа ихътин кас я. Вичи гзаф хкетар тукъубурна хуьруьнвийрив агакъарнавай и агъсакъалди иштираказавай межлисар гъамаша гур жада. Хуьруьнрал рикI алай и итимдин вичин гъакъиндайни вижевай хкетар арадал атанва. Агъадихъ чна гъа хкетрикай са шумуд клелдайбурув агакъарзава.

***

Вичин кал жанавурри куклварнавай кесибди къванцел ацукъна гъам члугвадай вахтунда Рашид халуди адаз рикI-ГуркIун гана лугъуз-ва:

- Бес я дерт члугурди, фикир авуналди крар тукъубудач. Чна ваз эл-мелна кал къачуда.

Гъа икI, абур рахаз-рахаз хкведайла, тамун кьерехда са жанавур пайда хъана. Рашид халуди адаз килигна хабар къазва:

- Вуч хъанва, кесибдиз кал къачуда лагъай гафар вуч фад ван хъана ваз? ГъакIан гафар я ман, лагъайди чна.

***

Хвалан яд атанвайди вуж ятIа чирун патал гъиле пер къуна рахаз-рахаз агъадай виниз физвай къунши Рашид халудал гъалтда. Ада жузада:

- Яда, Рашид, хвалан яд вуна атанва тахуй?

- Валлагъ, зи папа хвалай са ведре яд

ЧИР-ТЕЧИР

СЕНСАЦИЯ

ЭЛЬБРУСДИКАЙ КИЧЕВАЛ АВА

Алай аямда инсанрик къалабулук кутазвай месэлайрикай садни Эльбрус ва Казбек дагъларин вулканар я. Эхиримжи вахтара Урусатдин алимри "Эльбрус"дин вулкан цийи кылелай уях хьун мумкин я лугъузва. Эгер вулканди къал къачуртла, Чеченистандин, Ставрополдин, гьакни Кеферпатан Къафкъаздин Эльбрусдиз мукьва чилер кыляй-кылди терг хьун мумкин я.

Кыил акъуддай ксарин лугъузвайвал, 400-500 йис инлай вилик Эльбрусдин вулканди гзаф члехи чилер кана члухнай. Са бязи алимри ачухдиз лугъузва: "Чеченистан вулкандин баладик акатда, военнийривай яратмишиз тахьай кьайда ина вулканди яратмишда. Вулкандик акайтла, винидихь твар кьур чилерал са касни сагь амукьдач".

ЖАЗА

ЦИЙИКИА РЕКЬИДА

Къвери йисан январдилай Америкадин Садхъанвай Штатра электрикдин стул дебда амукьдач. Судди чеб умуьрдикай магьрумарнавай ксар масакла рекьин фикрда кьунва. Вич кардик хьайи 111 йисан кьене электрикдин стулдал 4324 кас кьенва. Абурун арада муьжуд дишегьлини ава.

Жаза ганвай кас электрикдин стулдал ацукьардайдалай вилик адаз кьве кьат виски гузва. Пиян хьайи ада вич гьикл стулдал ацукьарзаватла ва бедендиз гьикл ток ахьайзаватла байхзавач. Ток гзаф ахьаюнихь галаз алакьалу яз 25 кас стулдал ацукьай кумазни цай кьуна канва.

Алатай виш йисан жаза гуни метод раб яна рекьинив эвез ийида.

АЛАМАТ

КЪАЛ КЪАЧУЗВА

Алай йисан 11-сентябрдиз Нью-Йоркда кыле фейи вакьадилай гуьгьуниз Флоридада аламатдин кар хьанва. Пехьи хьанвай акулайри цикай жхатиз мукьув гвай инсанриз басрух гузва. Икьван гагьди абуру 15 касдихь зарар хуклурнава ва са аял ялна циз тухванва. Маса районрани инсанар акулайрин басрухдикай телефон жезва. ФБР-ди и аламатдин кар нубатдин террордихь галаз алакьалу ийизва. На лугьумир, террористри йифиз циз кьенвай инсанрин мейитар вегьиз акулайрив нез гузва кьван. Абуру циз гадарзавай инсандин ивиди гьайванар мадни пехьи ийизва. Гьа ик йифиз инсандин як незвай балинайри югь хьайила гуьлуьн кьере ял ягьизвай инсанриз басрух гузва.

КЪАЛАБУЛУХ

ЖАНАВУРРИ БАСРУХ ГУЗВА

Юкьван виш йисара Франция дуньядин виридалайни гзаф жанавурар яшамыш жезвай уьлквейрикай сад тир. Тарих цийи кылелай тикрар хьижезва. Уьлкведа мадни жанавуррин суьруьяр пайда хьанва. Чара-чара районра жанавуррин са шумуд суьруь ава. Гила абуру курортдин шегьерин агьалийриз басрух гузва. И мукьвара вагьши гьайванри туристрин рикл алай Изола шегьердин агьалийрал гьужумнава. Чкадин агьалийри лугъузвайвал, жанавурар тек-тек ваь, кlaplap-klaplap кьекъеззва, абуру инсанрал гьужумни санал ийизва.

И мукьвара Изола шегьердин патав пуд жанавурди са кас кукварнава. Гила агьалийри вагьши гьайванрихь галаз женг тухун патал немсерин овчаркаяр хуьн кьетнава.

КЪИНИКЪ

ДЕБ ГЪАТЗАВА

Са береда немсерин кьырагъ Гьанс Фалладади "Гьарад текдиз рекьизва" твар алай роман кьенвай. Гила маса девир алуьнава ва инсанриз а дуньядиз текдиз ваь, коллективдихь галаз санал физ кланзава. И карда инсанриз кумек гун патал Германияда "Дигнитас" твар алай кватал арадал атанва. Ада санал рекьиз кланзавай инсанриз туристрин сиягьатар тешкилзава. И мукьвара кваталди чпиз чеб рекьиз кланзавай 12 кас Швейцариядиз ракурна ва ана гьа ксарин чпин дунья дегишарна. Алай вахтунда "Дигнитас"дихь 700 член ава.

Гьа ихьтин кар Швейцариядани деб гьатнава. Ина чпиз къаст авуна рекьиз кланзавай инсанар патал "Экзит" твар алай кватал кардик кутунва. Икьван гагьди "Экзит"дик чпин дунья дегишариз кланзавай 60 агьзур кас экечнава.

ТАКЪАТАР

АМЕРИКАДИ КВАДАРЗАВА

Эхиримжи вакьайри Америкадин Садхъанвай Штатрихь лугъуз тежедай кьван зарар хуклурзава. Са бязи чешмейри малумат гузвайвал, Афганистандин террористрихь галаз дьава башламишай йикьалай инихь Америкада 20 миллиард доллардилай гзаф пулун такьатар серфнава. Эхиримжи пуд вацран кьене уьлкведин экономика вилик физвач. Ина агьзурралди компанияри чпин кваллахар акьвазарнава. Фялейрин дуланажагь кьвердивай пис жезва.

Америкадиз кьезвай туристрин кьадар садлагьана тин мил хьанва. Гьа инал уьлкведи мадни миллиард долларалди пул квадарзава. Садбуру крагъ гуьнгуьна хутун патал гьукуматдивай доллардин курс агьзур авудун тлалабзава.

ЛЕЗГИ

ЧИ ХАЛКЪДИН ТІВАР ТИР И ГАФУНИН ЭТИМОН ГЪИКИ ТАЙИНАРЗАВА?

Агьзур йисара тарихдин чинра кьегьалвилдин гелер тунвай лезгийрин твар кьени вирина гуьрметдивди кьазва. "Лезги" лагьайла гьахьунихь, адалатдихь ялдай, женгчи руьгь авай, дуьзгьунвиллин мердивлин символ тир инсан вилерикай карагда. "Дяведин цаяра лигим хьанвай, гьахь паталди дяве кьанун хьиз къабулзавай, азадвилез Аллагьдиз хьиз икрам ийизвай" чи "азад, милайим рухвар" акур урусин члехи шаир М.Ю.Лермонтова "лезгийр кьегьал ксар я" лагьанай.

Гьа ихьтин кьегьалар тирвилей чаз чи кылихрив къадай лаклабарни ганай. Лекьер хьтин викигьбур лагьанай лезгийриз. Амма намусдинни викигьвиллин лишандиз элкьвей чи гьакьикъи твар гьинай арадиз атайди ятла тайинариз хьаначир сиягьатчиривайни тарихчиривай. Кьени и гафунин этимология чириз четинвал члугъузва алимри. Вучиз лагьайтла "лезги" гафунин тарих къадим я. Гьа и къадимвал себеб яз "лезги" гафуниз гьелени тамвилелди баян гуз хьанвач. Баянар ганвай ксарин и гафунин гьакьиндай жуьреба-жуьре фикирар лагьанва ва адан ери-бине са шумуд этимондихь галаз алакьалу авунва.

Кивенкве лезги пешекаррин баянрикай са-къе гаф лугьун. Чи твар-ван авай алим, вичин члалан илимдиз талукьарнавай хейлин эсерар урус, немс, португалия, корея, китаи члаларал чапдай акъатнавай филологиядин илимрин доктор, профессор Унейзат Мейлановади "лезги" гафунин ери-бине "лаз (лацу)" гафунихь галаз алакьалу ийизва.

Алай аямдин машгьур алим, философиядин илимрин доктор, писатель Агьед Агьаева сифте яз "лезги" этноним чи эрадин III виш йисуз, фарсари Къафкъаздин Албания пацук кутурла арадиз атайди къалурзава. Адан фикирдалди "лезги" гаф "лег" тайифадин тварцлехьай арадиз атанвайди я. Фарсари и гаф "лекз" хьиз ишлемишнай. Фарс члалан "-з" суффиксди ери-бине, инсандин лег тайифадиз махсусвал къалурзава.

Твар-ван авай члалан алим, филологиядин илимрин доктор, профессор Ражидин Гьайдарова "лезги" гафунин кьушран, яни лекьрен тварцлехь галаз алакьалу тир ери-бине тестиькарзава. Адан фикирдалди, "лезги" твар асулдай лаклаб яз пайда

хьайинди я.

Эхиримжи йисара Къафкъаздин Албаниядин хьинрай кыл акьудай, лезги члалан гьакьиндай гзаф мараьлу фикирар лагьай профессор Ярали Яралиева "лезгийр" гафунин "лагз" ва "лег" этнонимрихь кьазвайди къалурзава.

Чи машгьур писатель-публицист Расим Гьажиди "лезги" этноним къадим Грециядин агьалийрин твар тир "пеласг" гафунихь ("пеласгийр - лезгийр") галаз алакьалу ийизва.

"Лезги" гафунин этимон тайинарунун винидихь чпин тварар кьунвай алимар ва писателар хьиз эгечзавай маса лезги авторарни ава. Идалай гьейри "лезги" гаф VI-VIII виш йисара Дербендин мукьув хьайи Лакзи шегьердин тварцлехь галаз алакьалу ийизвай ксарни пайда хьанва. Кьериз-царуз гьалтзавай са бязи лезги авторри гьелени лезги члалан лексикадин дибар араб, фарс ва маса члаларай жагьурзава.

"Лезги" гафунин этимон тайинардайла санлай чи тарихчирин, члалан алимри, пешекаррин ийизвай веревирдер гьа ихьтинбур я. Эхиримжи вахтара "лезги" гафунихь галаз алакьалу яз арадиз атанвай са кьве фикир мадни ава. Амма ибур чи халкъдал ва члалал гужуналди илитзавай кьундарма ва къалп фикирар тирвилей, абуру риклел хукуниз са игьтияжни авач.

Гила маса халкьарин твар-ван авай алимри "лезги" гафунин ери-бинедикай гьихьтин фикирар лагьанватла килигин. Чи фикирдалди сифте яз и гафунин гьакьиндай баян 283 йис инлай вилик, яни 1718-йисуз ганва. 1715-1718-йисара Иранда урус пачагьлугьдин посольствода кваллахай, вичин "Журнал путешествия через Дагестан" ктабда Кьубадин лезгийрикай гьегьенш малуматар гайи Андрей Лопухина ина, лап Шагь дагьдин кукушрани кваз я пачагьдиз, я хандиз муьтлугь тежедай лезгийр яшамыш жезвайди къалурзава ва халкъдин тварцли "муьтлугь тежер азад инсан" хьтин мана гузвайди малумарзава.

Идалай гуьгьуниз, XVIII виш йисан кьвед лагьай паюна "Лезгийр" твар алай ктаб кхьей урусин тарихчи Буткова А.И.Лопухинан фикир тестиькарзава. Гуьгьунлай и ктаб квахьна ва адан гьакьиндай, гьакни ина ганвай баянрикай са бязи малуматар амукьна.

А.И.Лопухиналай виш йис

гуьгьуниз, яни 1819-йисуз Москвада "О Лезгистане или Лезгинии и о лезгинцах" твар алай ктаб басмадай акьудай академик Н.А.Гюльденштедтни "лезги" гаф "муьтлугь тежер", "кьегьал", "азад инсан" хьиз ачухариз алахьнай.

Азим алимри "лезги" гафунин этимология къадим тарих чийри чпин гьакьиндай малумат гайи лег (лек), гел хьтин лезги тайифадин тварарихь галаз алакьалу ийизва. 1846-йисуз са бязи ахтармишунар кыле тухвана, легар яшамыш хьайи чилер авайвал тайинариз алахьай А.Яновскиди абуру лезгийрин улу бубаяр тирди ва "лезги" гафни гьа "лег" гафунилай арадиз атанвайди къалурнава.

Академик Н.Я.Марра 1922-йисуз чапдай акьудай "Кавказские племенные названия и местные параллели" эсерда "лек", "леки" терминар лезгийрин этнический твар тирди къалурнава.

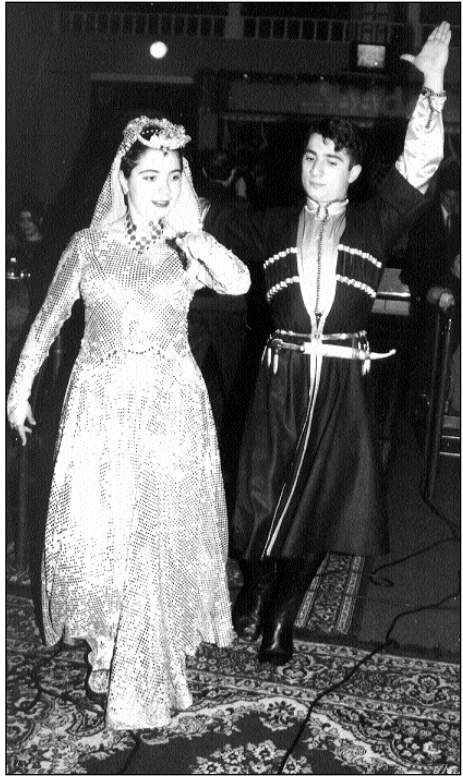
Академик В.Ф.Минорскидин фикирдалди, лезгийрин мусурман чешмейра къалурнавай "лакз" твар лак/лаг - чкадин члаларал "инсан" гафуникай + иранвийрин ери-бине къалурзавай "-з" суффиксдикай ибарат я.

Машгьур алим, тарихдин илимрин доктор, "Кубинские лезгины" ва "Народности лезгинской группы" ктабрин автор М.М.Ихилован фикирдалди "лек" этнонимдиз баян гун четин я. Аквар гьаларай им вичин ери-бине гзафни-гзаф къадим тир термин я. Грекри ва римвийри лезгийриз дагьвийр, "лекар" лагьана, фарсари, арабри, монголри и халкъдин чилер чапхун авурдалай гуьгьуниз "лекар" термин "лезгидал", "лакз"дал элкьвена. Са шакни авачиз, и гаф антик авторрин "лек", "лег" этнонимдикай арадиз атанвайди я.

1955-йисуз вичин "Лезгины" твар алай эсер (Народы Дагестана: Сборник статей, М, изд-во АН СССР, 1955) чап хьайи Л.И.Лаврован фикирдалди лезгийрин улу бубаяр легар я ва гилан тварни гьа инлай арадиз атанвайди я. Санлай академик С.В.Юшковани гьа ихьтин фикир лугъузва. Са кьадар маса урус алимрини чпин эсерра "лезги" гаф лезгийрин къадим "лег" тайифадин тварцлехьай эмелдиз атанвайди къалурнава.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ (Гуьгь ама)

ХАЙИ КЪУЪЛ

Эсмира ва Мурад Мурадовар вахни стха я. Абурун лезги кьюльунал гзаф рикі ала, иллаки "Лезгинка" дал. Эхиримжи вахтара Сумгаит да киле физвай шадвилин мярекатра и жегьилри шанкьуналди чи милли кьюлер кьилиз акьудзава.

ГАФАЛАГ

Гьякьекь - агат
Жинжин - шейтанд шараг
Лахъу кака - лагълагъчи
Ментеш - фикир чклай инсан, сив ахъа пехъ
Ицитун - фал ахъаюн, килигун, суьгуьр
Куьшкундар - куклунал рикі алайди, дявекар
Кьеркь - ракь
Кабач - крчар алачир
Къевчел чур - бакенбардар
Кьеря-пьеря - дилихана
Стун - гьич, эсиллагъ, ерли
Эвекьрун - эвез хъувун, эвез авун
Кланпажул - кьепербан
Тулкі - аукцион
Чархачи - муштулук гудайди, хабар гудайди
Чамчач - бочка
Хъубъвен - легъв
Шеври - пата вил авай, явалал квай
Шурван пини - вишня
Цагъа - рахул

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ...

Гьикьван кеве гъатайтлани, жуван кьил кьилелай ракурмир.
 Жуваз таклан кваллах масадазни мийр.
 Гьалчиз тежедай кьван кьамир.
 Акьул кланзаватла, келла.
 Чарадан кьусунал чехи хъайидан чин хъурхъунди жеда.
 Халкъдин агъ гуьгъуьна авай касдихъ са патахъай бала галукьда.
 Итим акуналди чир жедач.
 Чарадан кьюльун фалай жуван чатл хъсан я.
 Душмандиз гардан кирдалди кьиникъ хъсан я.
 Хъсан рухвайри пис бубайрин гьалатлар тикрар хъийидач.
 Бубадин бармак вилера твамил.
 Кьегьалар халкъдин лувар я.

Винел са вуч ятлани юзазвай адан. Ваъ, им гьаклан юзуниз ухшар тушир. Кьюльу камар кьачуз, чан алай са вуч ятлани физвай адан винелай. Сад ваъ, са шумуд тир абур.

Бикедиз кьайи гьекъ акьатна. Ада кичлех-кичлех залан хъанвай клар са тилмил кьван хкажна. Вилин кланикай падкьерех гуьзетна. Анжах сур хъиз мичли клвале затни акунач адаз. Вич ягъалмиш хъайидай кьуна, вилер мичл хъувуна ада.

Цийиз ахвариз кланзавай хъи, кьегьненанди тикрар хъхъана: адан винел мадни са вуч ятлани юзана. Ахпа и юзун гьувечи камарал элкьвена. "Шаксуз ибур жанлуяр я", - фикирна ада. Мегьремдаказ, кичле тахъана гьерекатзавай завалри.

Бике фудли кьунвай. Кичлела, зурзаз-зурзаз кьарагъна, месин юкьвал ацукьна ам. Садлагъана таппатарандив вучар ятлани аватна. Вучдатлани чизмачир адаз. Кровадиллай эвична ракларихъ физ, экв куькьюриз кичлехвай рушаз. Са кьадар береда мичли клвале ванерихъ яб акализ, инихъ-анихъ килигна ада. Анжах са ван-гьерекат авачир. "Белки заз ахвар аквазвайтла?" - фикирна ада. "Эхъ, ахвар тир жеди", - вичи-вичиз теселли гана Бикеди.

Эхирни вилер мична ахвариз клан хъана адаз. Амма и кьвалахъ а кьвалахъ элкьвез риклик квай кьалабулук хкатнач адан. Са вахтундиллай хиялрик кваз, вичизни тийижиз вилер мична ада.

Беден цийиз суьст хъанвай хъи, токди ягъайди хъиз, вилер ахъайна руша. И гьилера ада вичин винел гьерекатзавай затлар генани мукъувай гьисс авуна. Садлагъана акл цугъна хъи, и векъи ванчикай неинки а жанлуяриз, вичизни кичле хъана. Эвел и жанлуярихъ гьулгьула акатна, ахпа абур таппатурдидви чилел аватна.

Бикеди чан сарак кьуна, меселай кьадарна гьасятда экв куькьюрна. Кваллин пиле авай теквандиз эхиримжи кьиф гьахъзавай. Адак зуз акатна. Такланвилини кичлелин гьиссери рушан риклиз басрух гузвай. Ракларин сиве кьах хъана амай адаз вучдатлани чизмачир. Месик акахиз кичлехвай. Кьифери секинвал тагудайди ашкара тир.

Даклардив агатна кьецихъ вил вегьена: мичивилият затни аквазвачир. И мичивили чупчулувар хиялар гьизвай адан риклиз. Ам гьекъни каф хъанвай. Чимивилини кичлелин гьекъ тир ам. Эхирни экв туьхур тавуна ксун кьелна ада. Шкафдай сун одеял акьудна агъдина винелай вегьена. "Гила кьилни кваз клевирда", - фикирна ада, - кьифери чларара чалук тийирвал. Аллагъди яргъазна, завалрин цацар хътин квачер кьиферихъ галклайтла, абурун звер алудиз жезмайди туш. А чавуз кифер атлана кланда".

Са патахъай августдин чимивили, муькуь патахъай чанда гьатнавай кичлелин ам штумарзавай. Чими тиртлани адавай сун одеял винелай алудиз жезвачир. Кичлехвай рушаз. Анжах кичлели ваъ, такланвили кужумзавай адан рикл. Кьифер виридалайни такландай гъайванар тир рушаз. Абур акурла адан тандихъ квал акатдай.

Бедендиз агьургъанар акьатнавай Бикедин. Гьиссзавай хъи, жендек лапанлапан хъанва. Квал кьачунвай бедендин гьинаг чуввана гьинаг тадатла чизмачир. Эхирни винеллай одеял гадарна месин юкьвал ацукьна. Вилерин клар залан хъайила цийи кьилелай одеял кьегьненан хъиз кьилел вегьена, адан кланикай нефес кьачуз жедай хътин гьувечи са тивек туна, вилер мична...

Са герендилаи мадни винел залан шейер алайди гьиссна вилер ахъайна ада. Чанди звал кьачуна адан. Чунуьхарнавай кьил одеялдикай хкудайла пагъ атлана рушан: адан винел са кланлал кьамба кьифер алай. Ахътин ванцелди цугъна хъи, кьифер са легъеда чилел кьадар хъана.

Гатун чими жиржирдин йифиз Бикедихъ туртурдихъ хъиз юзун тканвай. Ада гьасятда пекер алукна. Туплукай хкудна столдал тунвай туплал вичин кьадал аламачиз акур ада, чилиз килигна, амма туплал аквазвачир. На лугьуди, ам

ери-бинедлай хъайиди тушир. "Жува эцигай затл вутл жеда кьван?" - вичи-вичиз суал гана ада. Са кроват, са шкаф, кьве стул авай и гьувечи клвале туплал кьахъун мумкин туш эхир".

Садлагъана кьифрен теквандин сиве царцлар гузвай туплал акур рушак хъел акатна: "Мурдар завалар, кьез зи туплал чунуьхиз кланзавайни?"

Раклар ахъайна пецел акьатна. Райондин мугьманар патал эцигнавай и дараматда адалай гьейри касни авачир. Накъ кьюзуь кьаравулчи Сефтер халуди адаз лагъай гафар рикел хтана:

- Чан руш, текдиз ксуз кичле ятла, кьюй зи кьарини вахъ галаз амуькьрай.

Бике хъубренай:

- Я Сефтер халу, журналист гьинай, кичлевал гьинай? Чун гьар жуьредин четинвилериз таб гуз вердиш тушни бес?

- Чи райондин агъалияр диндин инсанар я. Чина мугьмандиз кеж килигдай касни авайди туш. Архайндаказ ксус, чан руш.

Бикеди вичи-вичиз куькушна: "Ина кьифер авайди бес вучиз лагъаначир вуна, я Сефтер халу?"

Квелинз-квелинз уьзуьмдин чардахдик квай столдихъ ацукьна, гьетериз килигиз башламишна. Сягдин вадаз ци-

хиз кландай адаз.

Сягдин 6-даз гьаятдин варар ахъа хъана. Сефтер халуни адан кьари Изафе хала кьенез гьахъна. Кьведани гьиле чантayar авай. Цийиз чранвай чар авай лавашдин ни Бикедив галукьайла, ам кьагьарди кьуна: "Яраб Аллагъ, и дишегьлиди фу мус чранатла?"

Багда кьекъезвай мугьман акурла, абур пагъ атлана амуькьна. Изафе халади жузуна:

- Икьван фад вучиз кьарагънава вун, чан руш?

Бикедиз йифен агъвалатрикай ихтилатиз клан хъанач:

- Дагъдин гъава тухдалди кабулун гьар инсандиз несиб жедач. Бакуда ихътин нямет жагъизвани мегер? Тухдалди килигиз кланзава заз тлебиатдин иервилериз.

Сефтер халуди лагъана:

- Вун гьахъуя я, чан руш. Нянихъ фад ксуникай зарар авач, анжах экуьнахъ ихътин иер вьеда месик хъун инсафдай туш. Ихътин береда багда, чуьлда, там кьекъвей инсандин чан сагъди, уьмуьр яргъиди жеда.

Кьюзекни кьари кваллиз гьахъна. Са герендилаи кьари недай-хъвадай затлар алай сини гваз кьецел акатна. Ада сини далдадик квай столдал эцигна лагъана:

- Чан руш, кьаймахни вирт гъанва чна ваз. Агата, фу неъ, чай хъухъ.

Бикедиз регъуь хъана:

- Вучиз куньне азият члугуна? За жувахъ галаз недай затлар гъанвай эхир.

- Чал чан алачни мегер, вуна Бакудай гъайи баят фу неъ?

Накьанан югъ рикел хтана Бикедин. Гьиниз фейитлани, суфра экляйзавай адан вилик инсанри. Гарада са савкъват гузвай адаз: сун гуьлуьтар, кьурурнавай кьанжукьар, пурнир... Кьачун тавурла бейкеф жезвай абур. Лугъуз тежедай кьван милайим, хуш кьилихрин, сая инсанар тир.

Сефтер халуни Изафе хала адан патав ацукьна. Адан дакьунвай вилер акун кумазни, абурухъ кьалабулук акатна:

- Вун начагъ хъанва, тахъуй?

- Ваъ.

- Бес вахъ вуч хъанва, ви гьалар гьич хъсанз аквазвач эхир.

Бикеди кланзни-такланз хиве кьуна:

- Сенфиз кьифери ахвариз тунач зун.

- Вуч? Кьифери? - Кьведани мягьтелвилелди жузуна.

- Эхъ, кьифери.

- Ина садрахъни кьиферикай шикаят авурди хъайиди туш эхир, я бала, - лагъана кьариди кьетидиз.

Кьюзекани адан гафар тестикьарна:

- Чан руш, кьад йис я зани зи кьариди ина кваллахиз. Икьван члавалди чаз са мугьмандивайни ина кьифер ава лагъана ван хъайиди туш. Ара-ара инаг ремонтни ийизвайди я чна. Эхиримжи ремонт гатфариз киле фейиди я.

- Мад за вуч лугъун. Гьаклан завалар тушир хъи, эй, гьамбарханадин кьифер тир. Чалахъ туштла, за кьез абурун теквен алай чкани кьалури.

Абур санал кваллиз гьахъна. Кьифер теквен акур кьюзекни кьари пагъ атлана амуькьна. Сефтер халуди кьил юзурна:

- И теквен кьифери цийиз акьуднавайдаз ухшар я.

Са герендилаи кьюзекан плузаррик хъвер акатна:

- Кьифери иервал ва кьизилдин затлар кьатлузвайди я эхир. Авайвал лугъун хъи, вун ина мугьман хъайи сад лагъай иер руш я. А завалрини им кьатлана жеда.

Бикеди и гафар зарафатдай кабул авурла, кьюзека уьтквемдиз лагъана:

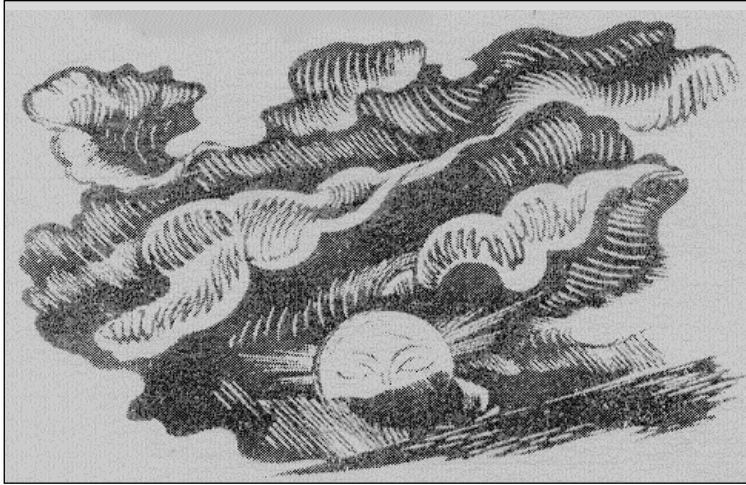
- Им кьундарма туш, гьакьикъат я. Кьифер иервили рамда. Иллаки жегьил дишегьлидин иервили. Абуруз хуш атирдин ни гьасятда чир жеда. Кьизил акурла кьиферивай чпин нефс хуьз жедач.

Кьифрен теквандин сивай жагъай вичин туплал рикел хтай Бике хъуре-на...

Седакьет КЕРИМОВА

(Гуьгъ ама)

ЙИФЕН ИХТИЛАТ

ийиз кваллахнавай. Алем ахвара авай. Гагъ-гагъ яргъарай кеклерин ванер кьезвай, ахпа мад кьуд пад секин хъижезвай.

Экуьнин азиди адак фул кутуна. Анжах кваллиз гьахъна анай жакет кьачуз журэт авунач ада. Мад гьилера кьиферал дуьшуйш хъуникай игътият ийизвай. Акваз кланзавачир адаз и завалар. Къаял акъвазун кьифериз килигунилай вишбара хъсан тир. Квачер кватна, гьилер хъуьчуьк кутуна, агаж хъана ацукьнавай ам. Накьан югъди хуьрбахуьр кьекъвена галатнавай адаз акл ксуз кланзавай хъи! Къени экуьнлай няналди фидай чкаяр, ихтилат авуна кланзавай инсанар авай. Бес са сату кьванни ахвариз тахъанвай ада яргъи югъ гьикл алудда? Плузарар жакъваз, хъиле гьатнавай Бикедивай секиндив фикирни ийиз жезвачир.

Яваш-яваш агъадкай яр ягъизвай. Цава акьван иер тав гьатнавай хъи, Бикеди вил алуд тийиз, гьаниз килигзавай. Накъ мичли хъайила хтай адавай багъдин иервал кьатлуниз хъанвачир. Гила, экуьн нурари рап'рап'разавай береда ам вилералди акур затларал гьейран хъанвай. Шумудни са жуьредин майвадин тарарвини цуькверин ацланвай багда кьил элкьурдай хътин атир авай. Адан лап патав гвай тарцин хилерал азим гатун ичер алай. Гьил яргъи авуна, абуркай сад атлана, лезетдивди нез башламишна. Ахпа квачел кьарагъна, багъ тирвал кьекъвена.

Райкомдин патав гвай, са гвавадин, вад утагъдин и дарамат мугьманар патал эцигнавайди тир. Дагъларинни тамарин юкьва лабар вегъенвай и гьувечи шегьердин жематар мугьманрал гзаф рикл алай ксар тир. Накъ ам текдиз амуькьнаваз акурла, ништа, шумуд инсанди адаз вичин кваллиз теклифнай. Анжах Бикедиз масабуроз азият гуникай хуш кьведачир. Ялгуьздиз амуькьна, хъена кланзавай темайрикай веревирдер ийиз, кьелемдивни чарарив квала-

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

ЧИ ШАИРРИКАЙ РИВАЯТАР

КЪУРАБА

Саид Агмед лезги чилерал хъиз, вири Дагъустандани машгур сеняткар тир. Ада са къадар шиирар азербайжан, араб ва фарс члаларални кхъендай. Надир шагъди лезгийриз басрух гайи вахтунда Саид Агмед 20-25-ийсарин гада тир. Адан гъакъиндай пешекаррин арада къве жуьредин фикир ава. Садбуру Надир шагъдин зулумар вилералди акур шаир хайи ватан туна яргъариз акъатна, къураба хъиз яшамаш хъана ва гурбатда рагметдиз фена лугъузва. Муькуьбуру лугъузвайвал, Саид Агмеда гъиле яракъ къуна вичин ватангълийрихъ галаз санал душмандин аксина женг члугунай. Шаирдикай ихътин риваятни ава:

Садра абурун клеретдай сагъ амукъай ксар къадардиз гзаф тир фарсари элкьурна къунай. Есирда къунвайбуру Надир шагъдин патав гъанай. Шагъди абур тарагъаждай кудун патал буйругъ ганай. ГъикI ятлани Саидак хъел акатнай ва ада лагъанай: “Вун гъакъикъи шагъ ятла чаз инсан хъиз рекъидай мумкинвал це”. Шагъди вун вуж кас я лагъана жузурла, ада “чин-чинал дяведа рекъиз кланзавай есир” хътин гафаралди жаваб ганай. Ахпа шаирди фарс члалал фарсарин са мисал тикрарнай: “Жуван душман чин-чинал, дяведа рекъиз алахъа”.

Садлагъана япарихъ ихътин мисал галукъай шагъдиз гададикай хуш атана ва адаз Саид азидийиз клан хъана. Амма шаирди ихътин ужуз азидвал къабулнач ва шагъдивай вичиз женг члугъвадай мумкинвал гун тлалабна. Шагъди айгъамдалди лагъана: “Икъван яхун вавай яракъ къуна зи пагъливанрин хура акъвазиз жедани?” Гада вичин къастунал клеви яз акурла, Надир шагъди пагъливанрикай садаз адахъ галаз ягъ-ягъунриз екъечлун буйругъна. Дяведа Саида пагъливан яна къена. Гададин къегъалвал акур шагъди ам тарагъаждай куд тавуна, яргъал вилаятрикай садаз суьругън авуна”.

И риваят акъулдивай къатуниз жедайди я. Вучиз лагъайтла, Саид вич гугъуллувилелди ватан туна маса улкъвейриз фенайтла, ам вири Дагъустанда машгур хъунухъ мумкин тушир. Шаирдивай вичин умуьрдин эхирдалди гурбатдай кхвез хъанач ва ам гъана рагметдиз фена. Адан шииррай гурбатда ватандин асрет члугур инсандин гъам-хифет ашкара жезва.

Шехърай

*Умуьр куьтягъ жезва са югъ такуна,
Зи гъал чириз, диде пашман шехърай захъ.
Дава тежер залан дерт за члугуна, -
Къуд патта тваз шиелдин ван, шехърай захъ.*

*Къисмет чин даим бедбахт хъанвайбуру,
Къуй атурай члугав жигер канвайбуру.
Зин хъиз чин чан туьтуьниз гъанвайбуру,
Эхиз жезмач завай гъижран, шехърай захъ.*

*Багъ кутуна, за емишар атланич,
Ярдихъ галаз ширин къве гаф раханач.
Сагъ тир члавуз хийир-шийир къатланич,
Пекер, пурар, гъакI зи балклан шехърай захъ.*

*Фелек хъана зун паталди зулумкар,
Цигел я зун акъаз кланз дуст, юлдаш, яр,
Зи юлдашрин патав гумай ядигар,
Ктаб, дафтар, къелемдашни шехърай захъ.*

*Агмед я зун, фанадихъ зи гала вил,
Ахиратдихъ элкьурнава за майил.
Эхир нефес я зин факыр, гъакI сефил,
Аватла рикI кудай инсан, шехърай захъ.*

МУЪГЪУЪББАТ

Халкъдин меце Ихрек Режебакай гъикI ашукъ хъанайтла ачухарзавай са риваят ава. Жегъил Режебаз Гъуьруь лугъудай са руш клан хъанай. Руш лугъуз тежедай къван иерди тир ва гъавилляй адан ракларихъ датлана илчийр жедай. Вич девлетлу хизанда, гъар са няметдин къене чехи хъанвайтлани, Гъуьруь девирдалай нарази тир. Амма адан поэзиядални музыкадал гзаф рикI алай. Гъаниз килигна, рушан бубади Гъуьруьдин рикI шада-рун патал вичин кваллиз фад-фад дишегъли шаирарни мазанар теклифдай. Гъи шаирдин члалари рушан рикI ачухарайтла, бубади гадаз пишкешар гудай. Амма ихътинбуру къериз-царуз авай ва

гъабурвайни бязи чавара рушан гъуьгуьл шадариз жезвачир.

Руш чагъинда авай вахтунда адан дидеди вичин гъуьлуз лагъана: “Я итим, гила чи руш чехи хъана кваллин-къан иеси жедай вахтунив агакънава. Атай илчийризни вири - буриз ам клан жезва. Амма руша абур садни кваз къазвач, гъавилляй абур шаддиз къвез, пашмандиз хъфизва. Белки чна вилаятдин гада мазанриз теклиф гун? Гъабуркай сада рушан риклиз эсер тавуна жеч”.

Папан гафарихъ яб ганатлани, абур касдин рикляй хъанач. Вучиз лагъайтла адаз вичин михъи-лацу, пад-къил туьквей, акъуллу руш ака-тайдаз гуз кланзавачир. Адан мурад руш са девлетлу касдин гададиз гун тир. Гъуьруьдин буба вучда-вучдач, гъикIда-гъикIдач лугъуз хиялдик акарай вахтунда абурун кваллиз касдин Илисудай тир дуст къведа. И хванахвадиз ада вичин дерт ахъайда. “Пагъ, - лугъуда дустуни, - Гъуьруь чна мехъерна зи гададиз тухун”. “Адаз ви гада бегенмиш жедатла чидач ман”, - лугъуда кваллин иесди. Эхиз тахъай хванахвади адан япарихъ ихътин гафар галукъарда: “Вучиз бегенмиш жедач къван, зи гададихъ мазанвиллин алакьунарни ава, пагъливанвиллин. Мазанрихъ галаз санал гададизни эвера, къуй Гъуьруьдиз ам, адазни вилералди Гъуьруь акурай”. И гафар касдин рикляй хъана ва ада папан теклифдалди вич рази тирди малумарна.

Гъа икI рушан кваллиз жегъил мазанар къвез-хъфиз хъана. И кардикай хабар къур Режебан ийир-тийир квахъна. Аял чавалай поэзиядал рикI алай ада шиирар туьклуьрзавай, амма гададиз чуьнгурь ягъиз чизвачир. Эхирни вичин дустарал меслят гъайи гада, гъабурун куьмекдалди чуьнгурь ягъиз экечлна. Ада Куьредин виридалайни хъсан устаддивай, са къуьзуь мазандивай чирвилер къачузвай. Са йис алагайла къуьзуь мазанди вичин чуьнгурь адав вугана лагъана: “Къачу чан хва, гила вуна и чуьнгурь залайни хъсандиз ягъизва. Вакай халисан уstad хъанва. Аллагъди ваз жуван мураддив агакъдай нуьсрет гурай”.

Устаддиз вичин разивал къалурна хайи хуьруьз хтай Режеб мазандин пекер алукина Гъуьруьдин ракларихъ фена. Руша эвелдай Режеб са акъван кваз къазвачир. Амма мукъувай адахъ галаз таниш хъайила, гададин ацукьун-къарагъун, алакьунар, акъул-камал акурла Режебал рикляй ашукъ хъана. Амма диде-бубадиз чпин руш кесиб гададиз гуз клан хъанач. Абуру Гъуьруь гужуналди са масадаз гана. Дердер къати хъайи Режеб вичин чуьнгурьни къуна хуьрба-хуьр, элба-эл къекъвена. Амма адаз Гъуьруь санайни жагъун хъувунач. Режебан и вакиядин къазвай “Севдугъум” шиир сиверай-сивериз къвез халкъдин арада яшамаш хъана.

МАРДАЛИДИН ТІАЛ

Лезги хуьрера “уста Мардали” ва “шаир Мардали” хъиз машгур хъайи Миграгъ Мардалидикай Къуба патта ихътин са риваят ава: “Гъеле аялзамаз дерзчивилин сирер чирна, чехи алакьунар авай уста хъиз гзаф хуьрера машгур хъайи миграгъви Мардалиди араара лезги хуьрериз физ, вичи цванвай пекер маса гудай ва я недай-хъвадай затларик дегишардай. Садра ада пекер дуьгъудик дегишарун къетина ва ам Манкъулидхуьриз атана. Ина адаз Тамам лугъудай са руш акуна ва гада гъа таватдал ашукъ хъана. Амма диде-буба рагметдиз фена вич пуд стхадин вягътеда амай Тамам хайибуру квалляй къецик акъатиз тадачир. Мардалидиз ам дуьшуьшдай гъаятдал акунай ва рушан бубудиз ухшар суфатди, къакъан къаматди, ири члугав вилери, яргъи кифери, лугъуз тежедай хътин иервили гададин чанда звал тунай. На лугъумир, хуьре стхайрикай кичела садавайни рушан твар къаз жезвачир къван. И кардикай Мардалидизни хабар хъана. Пагъливандин суй авай гададиз садакайни кичле тушир. Ятлани ам къал галачиз вичин кар акъаз алахъна.

Садра ада зар-зибадин атласдикай булуша цвана, вич амукъзавай кваллин дишегълидивай и пекрушал агакъарун тлалабна. Булуша Тамаман гзафни-гзаф хушуниз атана ва адаз эхирни цийи пек тандал алукиз клан хъана. Къасухдай хъиз, булуша алукай кумазни, рушан гъвечи стха кваллиз къведа ва адаз гъатта дамахарнавай вичин вах чир хъижедач. Гада кардин гъавурда акъурла, руша адавай и сир муькуь

стхайриз талана вичив хуьн тлалабда. Вичин вах пара кланзавай гъвечи стхадиди гъакъикъатдани сир вичел акъуддач. Амма гъикI ятлани, садра Тамам игътиятсузвал ийида ва чехи стхайри и кар байихда. Абуру я рушан, яни гададин хатурдихъ хуклуьрдач. Къве балкландин фургъун дуьгъудив ацлурна, гададиз са семен балклан багъишламишна, ам Миграгъиз жкида. Мардалидин бубади абур риклин сидкъидай къабулда. Стхайр къве юкъуз Миграгъа амукъда. Хкведайла чехи стхадиди Мардалидин буба Асвараз хъайи кардикай авайвал ихтилатна лугъуда: “Асвар халу, и гъаятдиз гъахъай йикъалай чун дустар хъанва. Ингъе, Мардали Манкъулидхуьруьз хтайтла, чун душманар жедатла”. Ахпа стхайр чпин юкъва авай хенжелрал гъил эцигна, къил агъузана, агъсакъалдиз икрам авуна, балкланрал акъахна...

Дуьнья акунвай Асвара куьруь вахтунда Миграгъай са руш жагъурна Мардалидиз мехъер ийида. Манкъулидхуьрени гъа ихътин ва-къиа къиле фида. Стхайри хуьруьз ван чуьлун тавунмаз, чпин вах кланз-такланз кавхадин гададиз гуда. Са вахтундилай гъам Мардалидин, гъамни Тамаман хизанар къалин жедатла. Амма Тамам саклани риклелай алудиз тахъай Мардали вичин хизан аваз акурла, стхайри Мардалидик ктаддач, гъатта герек хъайила адаз куьмекни гуда. Яхълур йисуз Манкъулидхуьре яшамаш хъайи Мардалидиз Тамам са шумудра акуналда. Ятлани вичин кланиди авай хуьре яшамаш хъун гада-

диз чехи тир теселли хъанай.

Тамам пудкъад йиса аваз рагметдиз фейила, Мардалидиз гзаф эсернай ва ам начагъ хъанай. Тамаман къве стхани рагметдиз фенай. Сагъ амай стхадиди къве жегъилдин муьгъуьббатдиз гъахъсуздаказ манивал авурди къатланай ва адавай Мардалидин чиниз килигиз хъхъаначир. Вичин кланиди ахиратдин кваллиз рекъе тур шаир хизанни галаз Миграгъиз хъфенай”.

Гуьгуьнлай Мардалидин михъи муьгъуьббат жегъилриз чешне хъанай. Абуру чпин арада вафалу муьгъуьббатдиз “Мардалидин тлал” хътин твар ганай. И гафар чал машгур манкъулидхуьруьнви шаир Кесиб Абдуллагъан “Гуьзел” шиирдани дуьшуьш жезва:

Абдуллагъаз лугъумир на пашман я,
Мардалиди члугур тлал заз аян я.

ИНФОРМАЦИЯ

УДАР ПО ИРАКУ

Госсекретарь США Колин Пауэлл заявил, что после окончания операции в Афганистане американские войска могут нанести удар по Ираку. Еще месяц назад глава американского внешнеполитического ведомства говорил, что США не планируют атаковать Ирак "в обозримом будущем".

ВМЕСТЕ С БЕН ЛАДЕНОМ СИДЯТ 49 ЧЕЛОВЕК

- Бен Ладен засел в подземной крепости в недрах горы Торгхар, расположенной в Центральном Афганистане, - заявил руководитель разведки Северного альянса генерал Махамед Дауд. - Свое убежище он закончил строить за 2 месяца до 11 сентября и считает его самым надежным. Подступы к нему охраняют 3500 воинов. У них есть танки и ракетные установки. Сам же бункер вмещает не больше 50 человек.

БАШНЯ ОТКРОЕТСЯ 15 ДЕКАБРЯ

15 декабря на Пизанскую башню заберется первый турист. 10 лет понадобилось хозяевам падающей башни, возведенной в XII веке, на то, чтобы заставить ее падать не так быстро. И вот теперь эксперты признали, что туристы могут снова лазить по крутым лестницам.

Специалисты пытаются определить, сколько человек одновременно выдержит 55-метровая мраморная башня. Но уже сейчас они гарантируют, что в ближайшие 300 лет капитальный ремонт ей не понадобится.

УИТНИ ХЬЮСТОН ПОГИБАЕТ ОТ НАРКОТИКОВ?

На музыкальном Олимпе может стать одной звездой меньше. Как утверждает "Нэшнл инкуайер", Уитни Хьюстон умирает от самой распространенной болезни современных знаменитостей - пристрастия к наркотикам.

Она практически не появляется на публике. За последнее время у певицы дважды была передозировка кокаина, и с того света ее вытащили просто чудом. Сердце у звезды уже не выдерживает: у нее уже несколько раз случались сильные приступы. Она сильно похудела и, по свидетельству друзей, уже никак не смахивает на ту красотку, которую зрители помнят по клипам и фильму "Телохранитель".

Попытки ее близких отправить Уитни на лечение в больницу заканчивались полным провалом: она либо сбегала оттуда уже на второй день, либо умудрялась накачиваться наркотиками прямо на госпитальной койке. По словам Хьюстон, она пристрастилась к кокаину из-за семейных неурядиц.

ТІВАР АМУКЪДА...

И мукъвара са хабарди вишералди инсанрин рикІик къалабулук ку туна. Лезгийрин тІвар-ван авай алим, филологиядин илимрин доктор Мавлуд Ярагъмедов рагъметдиз фена лагъайла инсанриз гзафни гзаф гъайифар хъана. И карни себесуз туш. Адалай гъеле мадни са шумуд йисара хайи халкъдиз къуллугъ ийиз алакьдай. Ингъе, садлагъана къарагъай тІалари алимдиз и мумкинвал ганач...

Мавлуд Ярагъмедован тІвар са гафни авачиз, лезги литературадин тарихда гъамишалук амукъда. Шумудни са йисара ада гзаф зегъметар чІугуна архиврай лезги ва Азербайжандин шаиррин уьмуьрдиз талукъ цийи делилар жагъурна, сифте яз цІудралди лезги шаиррин гъакъиндай малуматар кІватІна халкъдив агакъарна. Ам хайи литературадал гзаф рикІ алай, галатун тийижир алим тир...

1934-йисуз Дагъустан Республикадин СтІал Сулейман райондин

Вини Арагърин хуьре дидедиз хъайи М.Ярагъмедов 15 йиса аваз абурун хизан Бакудиз куьч хъана. 1963-йисуз АДУ-дин филологиядин факультет акъалтІарай М.Ярагъмедов гъа вахтундилай Азербайжан Республикадин Низамидин тІварунихъ галай институт-

да кІвалахал акъвазна.

1969-йисуз ада "XVII-XIX виш йисара лезгийрин ва Азербайжандин халкъдин яратмишунрин литературный алакьаяр" темадай кандидатвилин, 1992-йисуз "XIX-XX виш йисара Азербайжандинни Дагъустандин литературный алакьаяр" темадай докторвилин диссертация хвена. 1995-йисалай ам Республикадин Гъилин ХатІарин Фондуна кІвалахал элячІна.

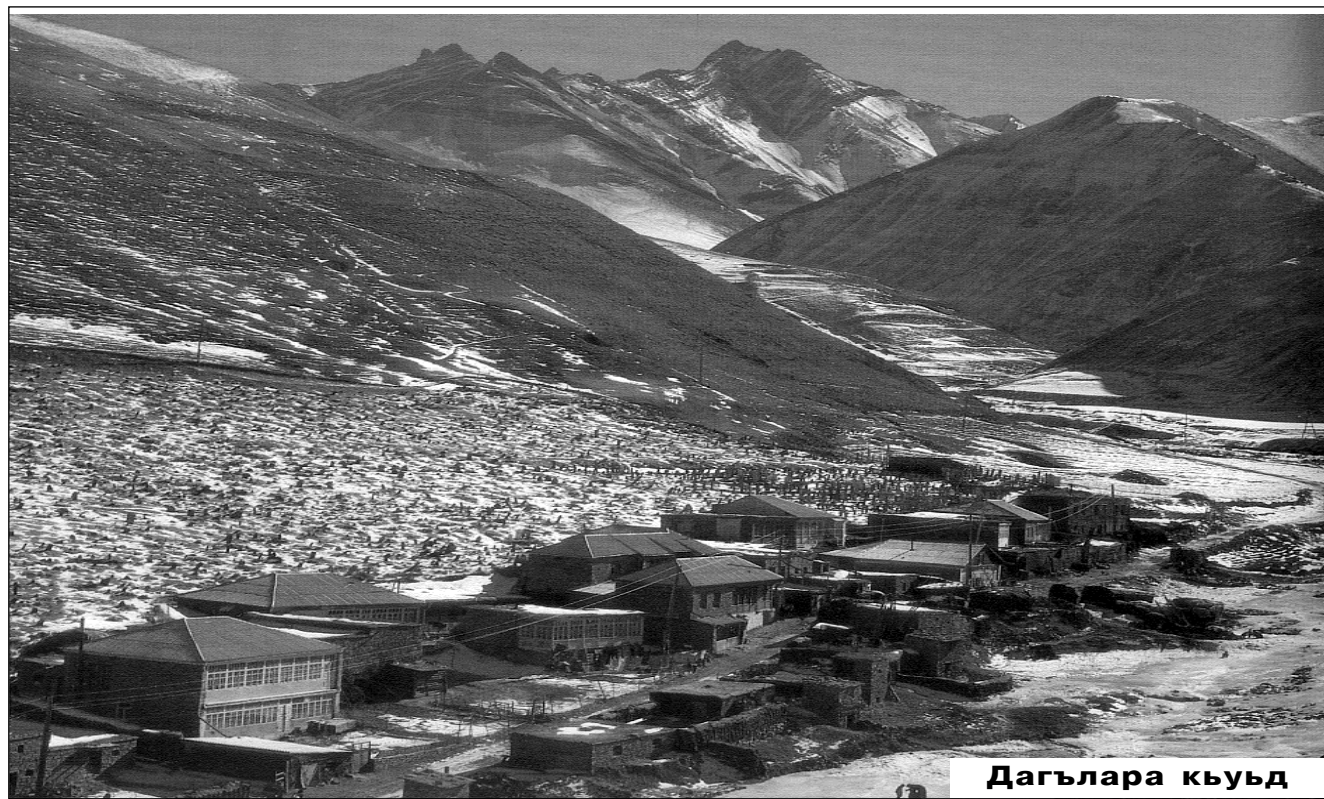
Мавлуд Ярагъмедов 10 ктабдин ва монографиядин автор я. Адан къелемдикай хкатай 500-далай гзаф илимдин макъалаяр газетрин ва журналрин чинриз акъатна. Ада мадни 20 ктаб чапдиз гъазурнавай. Ингъе, тІалари адаз мурад килиз акъуддай мумкинвал ганач. ЯтІани хайи халкъдиз, хайи литературадиз гъакъисагъвилелди, эхирда къван къуллугъ авур Мавлуд Ярагъмедован тІвар чи рикІера гъамишалук яз амукъда.

"Самур"

ЧИДАЧТІА - ЧИРА!

Лезги элифрикай дуьз менфят къачун паталди агъадихъ галай гъарфар гъикІ кхъидатІа ва кІелдатІа чира

Гъ - гъуцар, гъал, гъаб, гъуьр, гъвергъвер, гъед
Гь - гъуьл, гъекъ, гъер, гъуьм, гъерт, гъуьрмет
Къ - къав, къай, къад, къеме, къвал, къен
Кь - къвал, къал, къвед, къенер, къел, къил, къев
КІ - кІарас, кІел, кІвалах, кІубан, кІам, кІунчІ
ПІ - пІини, пІипІ, пІир, пІузар, пІил, пІивитІ
ТІ - тІанур, тІапар, тІач, тІвал, тІуб, тІенкъ
Уь - уьлчи, уьзден, уьлен, уьлуьган, уьнуьг, уьцІуь
Хь - хъалхъам, хъалхъас, хъама, хъач, хъвехъ, хъварц
Хъ - хъар, хъел, хъирхъам, хъахъ, хъурхъур
ЦІ - цІай, цІайлапан, цІам, цІилих, цІил, цІекІв
ЧІ - чІагъан, чІатІ, чІемерук, чІичІ, чІигъичІигъ, чІиж

Дагълара къуьд

СКОРО!!!

23-го декабря 2001 года в 16⁰⁰ во дворце культуры им. Г. Сарабского состоится праздничный концерт ансамбля "Сувар". Любителей лезгинской музыки ждет неповторимый вечер посвященный 5-ти летнему юбилею ансамбля, а также презентация нового альбома.

Билеты уже в продаже.

За справками обращаться по тел: 32-92-17.

Следующий номер газеты выйдет 27-го декабря 2001 г.

"САМУР"

Главный редактор
Седает Керимова

Адрес редакции:
370146 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.
Телефон: 32-92-17
Факс 32-92-17

Расчетный счет
152233070000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Тираж: 2000

Заказ

Индекс: 0258

НАПЕЧАТАНА В ИЗДАТЕЛЬСТВЕ "АЗЕРБАЙДЖАН"